

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

TÜRK HALK EDEBİYATI

TÜRKİYE'DE YAYIMLANAN BELLİ BAŞLI ATASÖZÜ VE DEYİM SÖZLÜKLERİNDEKİ ANA YANLIŞ VE EKSİKLERLE İLGİLİ BAZI TESPİTLER

Nail TAN¹

Giriş

Her dilin, duygu ve düşünceleri çarpıcı, hatırdı kalıcı, sanatlı bir ifadeyle anlatan kalıplaşmış sözleri vardır. Atasözü ve deyimler, bu kalıplaşmış sözlerin başında gelir. Dilekler, ilençler, yeminler, selamlamalar, alaylamalar, okşamalıklar, tekerlemeler, yanıtmacalar ve küfürler diğerkalıplaşmış söz varlıklarıdır denebilir.

Kalıplaşmış söz varlıkları içinde en sık kullanılanları şüphesiz atasözü ve deyimlerdir. Halk felsefesini yansıtan, gelenek görenek ve inançların temel taşı konumundaki atasözü ve deyimler, başta dil bilimciler, anlam bilimciler, sözlük bilimcilerin yanı sıra halk bilimcilerin de ilgi alanı içindedir. Dil biliminin iki alt dalı paremiyoloji/atasözü bilimi ve frazeiyoloji/deyim bilimi tamamen bu iki söz varlığını inceler. Türkiye'de şu an bu iki dalın üniversitelerimizde yeterince ele alınmadığını biliyoruz.

Atasözü ve deyim tanımlarıyla zamanımı geçirmek istemiyorum. Bu konuda pek çok kaynak vardır.

Gelelim asıl konumuza. Atasözü ve deyim sözlüklerinde genel olarak üç tür yanlışlık veya eksiklikle karşılaşmaktayız.

1 KTB (E) HAGEM Genel Müdürü, halk bilimci.

1. **Atasözü veya deyim olmayan söz varlıklarına yer verilmesi**
2. **Atasözünü deyim, deyimi atasözü gösterme yanlışlıkları, yanlış misafirlikler**
3. **Anlam vermede yapılan yanlışlıklar, eksik anlam vermeler**

Bu konulardaki tespitlerimizi Türkiye’de yayımlanan, içinde en çok söz varlığı barındırdığına inandığımız beş sözlük üzerine yapacağız: TDK *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* ile Ömer Asım Aksoy, Nurettin Albayrak, Prof. Dr. İsmail Parlatır, Ertuğrul Saraçbaşı, Dr. Ahmet Turan Sinan, Muhittin Bilgin-Dr. A. Can Bilgin ve Metin Yurtbaşı’nın hazırladığı atasözü ve deyim sözlükleri.

1. Sözlüklere Girmiş Atasözü veya Deyim Olmayan Söz Varlıkları

Atasözü ve deyim tanımlarının iyi yapılmaması, sınırlarının iyi çizilmemesi, konunun atasözü ve deyim bilimi çerçevesinde ciddiyetle ele alınmaması, Türkçenin ad, sıfat zenginliği yanında fiil/eylem yönünden fakir oluşu sonucu birden çok anlamda kullanılan söz varlıklarının çokluğu, sözlük hazırlayıcıların ticari kaygılarla söz varlığı sayısını bilerek artırma çabaları, çeşitlemelerin ayrı bir sözmüş gibi değerlendirilerek numara verilmesi gibi sebeplerle atasözü ve deyim sözlüklerine gereksiz, bazı ilginç söz varlıkları da girmiştir. Bu konuda en güzel örneği, en muteber sözlüklerden birini hazırlayan Ömer Asım Aksoy’un yayınlarında görmekteyiz. Rahmetli Aksoy, bilime saygılı bir adamdı. Yanlıştan dönme erdemine sahipti. 1965 ve 1976 yıllarında TDK yayını olarak bastırıldığı ilk deyim sözlüklerindeki deyim anlayışını daha sonra değiştirmiş, birçok deyimi ayıklamış, sözlüklerinin TDK dışındaki baskılarında kullanmamış, ayrıca dağıtıcısına yeni deyimler de eklemiştir. Gençleri uyarıyorum. Makalelerinde daima kitap ve sözlüklerin son baskılarını kullansınlar. Yazarlar, her baskıda yanlışlarını düzeltir ve bazı eklemeler yapabilirler.

Yanlış adlandırma konusunda en çok yanlış, atasözü sözlüklerinden ziyade deyim sözlüklerinde yapılmıştır. Birçok meslek, bilim terimi deyim olarak sözlüğe alınmıştır. En çok yanlış yapılan iki söz grubu da ikileme ve benzetmelerdir. İkillemeleri, benzetmeleri deyim olarak değerlendirmek mümkün değildir. Batı dillerinden yapılan tercümelelerdeki kavramları deyim olarak algılamak da doğru değildir: *Banyo almak, duş almak, trip atmak* gibi. Şimdi, muteber, baskı sayısı fazla, içinde en çok söz varlığı barındırdığına inanılan sözlüklerden bazı örnekler verelim.

A. Bize göre deyim olmayanlara örnekler:

a. Ömer Asım Aksoy (1991), *Deyimler Sözlüğü’nden (Rastgele 24 sayfadan)*

<i>Acele etmek</i> (484)	<i>Defter tutmak</i> (652)	<i>Öyle ya</i> (921)
<i>Aceleyle gelmek</i> (484)	<i>Değer Biçmek</i> (652)	<i>Para bozmak</i> (925)
<i>Aceleyle getirmek</i> (484)	<i>Delik deşik</i> (653)	<i>Park etmek</i> (928)
<i>Acı çekmek</i> (484)	<i>Dünya durdukça durasın</i> (680)	<i>Parti vermek</i> (929)

<i>Açık oturum</i> (486)	<i>Olan biten</i> (908)	<i>Pazar ola!</i> (931)
<i>Aç karnına</i> (487)	<i>Ola ki</i> (908)	<i>Peş peşe</i> (933)
<i>Ad almak</i> (488)	<i>Oy birliği</i> (913)	<i>Puan tutturmak</i> (936)
<i>Âdet görmek</i> (489)	<i>Örnek almak</i> (919)	
<i>Ad takmak</i> (492)	<i>Örnek olmak</i> (919)	
<i>Çalı çırpı</i> (630)	<i>Örneğini çıkarmak</i> (919)	
<i>Çangıl çungul</i> (632)	<i>Öne sürmek</i> (918)	
<i>Çarpık çurpuk</i> (633)	<i>Özür dilemek</i> (921)	
<i>Çekip gitmek</i> (635)	<i>Öyle ise</i> (921)	
<i>Çığır açmak</i> (637)		

b. Dr. Ahmet Turan Sinan (2001), *Türkçenin Deyim Varlığı'ndan (Rastgele 3 sayfadan):*

Günden güne, gündüz gözüyle, güneş açmak, güneş banyosu, güneş tutulması, güneş yanyığı, günlerden bir gün, günü birlik, günü gününe, gürültü patırtı, güven kazanmak, güven beslemek, güvey girmek, güvey yemeği (399-400).

Hah şöyle, haber almak, haber vermek, haber deyince, haberdar etmek, haberi olmak, habersiz bırakmak, haciz konmak, haddinden fazla, hafif uyku, hafif giyinmek, hakaret etmek, hakkından Allah gelsin, haksız yere, hâl böyle iken, hâl hatır sormak, halay çekmek, halef selef olmak, hâli harap olmak, halim selim, hâlis muhlis, hâline şükretmek, haklı olmak, haklı çıkmak (400-401).

c. Muhittin Bilgin-Dr. Ahmet Can Bilgin (2014), *Tanıklarıyla Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 21 sayfadan):*

<i>Aç doyurmak</i> (9)	<i>Çok yaşa!</i> (726)	<i>Dikkat etmek</i> (812)
<i>Açığa almak</i> (9)	<i>Çorap kaçmak</i> (727)	<i>Dikkati çekmek</i> (812)
<i>Açık havada</i> (12)	<i>Çorba gibi</i> (728)	<i>Dikkate almak</i> (812)
<i>Açık seçik</i> (12)	<i>Çömçe gibi</i> (729)	<i>Dilek tutmak</i> (812)
<i>Açık konuşmak</i> (13)	<i>Çöp gibi</i> (729)	<i>Tanrı analı babalı büyütsün</i> (2511)

<i>Açıklık getirmek</i> (13)	<i>Dağ kadar</i> (736)	<i>Tanrı başımızdan eksik etmesin</i> (2511)
<i>Adı batasınca!</i> (28)	<i>Dağlar gibi</i> (737)	<i>Tanrı belasını versin</i> (2511)
<i>Adı geçmek</i> (30)	<i>Dal gibi</i> (745)	<i>Tanrıya emanet olun</i> (2516)
<i>Çenen tutulsun!</i> (696)	<i>Dalyan gibi</i> (747)	<i>Tane bağlamak</i> (2510)
	<i>Davul gibi</i> (761)	<i>Tane tane konuşmak</i> (2510)

ç. Ertuğrul Saraçbaşı (2010), Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 19 sayfadan):

<i>Keklik gibi</i> (754)	<i>Kilo almak</i> (790)	<i>Kol kola</i> (798)
<i>Kemik gibi</i> (757)	<i>Kime ne?</i> (791)	<i>Komplo kurmak</i> (801)
<i>Kendi adına</i> (758)	<i>Kim oluyor?</i> (791)	<i>Konak gibi</i> (801)
<i>Kenarda köşede</i> (758)	<i>Kim bilir</i> (791)	<i>Kös kös</i> (809)
<i>Kendi payıma</i> (760)	<i>Kimi zaman</i> (792)	<i>Köşe başı</i> (810)
<i>Kendine gel !</i> (761)	<i>Kir pas</i> (793)	
<i>Kıymetini bilmek</i> (787)	<i>Kiralık katil</i> (793)	
<i>Kıyı kıyı</i> (786)	<i>Kiraya vermek</i> (794)	
<i>Kız evi</i> (787)	<i>Kirli sarı</i> (795)	
<i>Kızıl elma</i> (788)	<i>Kocakarı ilacı</i> (796)	

d. Metin Yurtbaşı (2012), Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 8 sayfadan):

<i>Celseyi açmak</i> (3)	<i>Akşam üzeri</i> (6)	<i>Ara vermeden</i> (11)
<i>Âdil olmayan</i> (3)	<i>İkindi vakti</i> (6)	<i>İdam edilmek</i> (11)
<i>İbra etmek</i> (5)	<i>Alışıldığı gibi</i> (7)	<i>Bundan böyle</i> (11)
<i>Temize çıkarmak</i> (5)	<i>Bilindiği gibi</i> (7)	<i>Bundan sonra</i> (11)
<i>Beraat etme</i> (5)	<i>Her zamanki gibi</i> (7)	<i>İlgi çekici</i> (27)
<i>Akşam vakti</i> (5)	<i>Cenab-ı Hakk</i> (8)	<i>Mecbur etme</i> (27)

<i>Ezan vakti</i> (5)	<i>Büyük anne</i> (8)	<i>Zorlama ile</i> (27)
<i>Ağız şakası, el şakası</i> (6)	<i>Üvey anne</i> (8)	<i>Vazgeçirmek</i> (27)
<i>Açık artırma</i> (7)	<i>Kesik kesik</i> (10)	<i>Gayrete getirmek</i> (27)
<i>Adapte etmek</i> (6)	<i>Bazı bazı</i> (10)	<i>Seçenek bırakmama</i> (28)
<i>Tercüme etmek</i> (6)	<i>Yer yer</i> (10)	
	<i>Kimi zaman</i> (10)	
	<i>Zaman zaman</i> (10)	

Yurtbaşı'nın 2013 yılında *Hürriyet* gazetesinin 29 kupon karşılığı armağan ettiği ayrı bir söz varlığına sahip bir *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü* daha var. *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*'nde (Yurtbaşı 2013) inanılmaz deyim iddiaları var. Bazı örnekler:

Balayı (XI), *beşbıyık* (döngel, XI), *başköşe* (XI),

Süzme yoğurt, yayık ayranı (8)

Elektrik anahtarı, konserve açacağı, kontak anahtarı (4)

Noel ağacı (5)

Dik aç, dar aç, geniş aç (5)

Aday aday (5)

Ağız şakası, dil şakası, el şakası (8)

Baz morfin (5)

Çöp arabası, domuz arabası, öküz arabası, muhacir arabası (17)

Cin tonik (18)

Kandil gecesi, kurtuluş günü, milli gün (35)

e. TDK (2016), Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 6 sayfadan)

Çekiye çekmek (289)

Evine buğday yağsın (324)

İki gözün avucuna gele! (352)

İnsanı insandan ayırmak (354)

Kağnıyı dayaklamak (360)

Kapılarda kalasın! (361)

B. Bize göre atasözü olmayanlara örnekler:

a. Metin Yurtbaşı'nın Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü'nden (Rastgele 7 sayfadan):

Allah namerde muhtaç etmesin! (518)

Elaleme karşı utanmalı (473).

Kalbin temiz olsun (453).

Senden gelecek hayır, Allah'tan gelsin (490).

Su her şeyi temizler (454).

Ümitsiz yaşanılmaz (471).

b. Nurettin Albayrak'ın (2009), Türkiye Türkçesinde Atasözleri kitabından (Rastgele 6 sayfasından):

Hakkı tanıyan halka baş eğmez (497).

Hastalık ölüm getirmez (506).

Haris olan mahrum kalır (503).

Herkes kendi çıkarına bakar (526).

Hasta sağalinca hekim kapıya gelir (505).

Hayat, karanlıkta yolculuktur (508).

Hastalık şaşırtır, ölüm yıkar (506).

Hastaya naz etmek, hekime yakışmaz (506).

2. Atasözünü Deyim, Deyimi Atasözü Gösterme Yanlışlıkları, Yanlış Misafirlikler

Atasözü, deyim sınırları, ayrımı iyi belirlenmediğinden ve aralarındaki geçişlerin kuralları iyi ortaya konulmadığından sözlüklere bazı atasözleri deyim, bazı deyimler de atasözü olarak geçmiştir. Bazı örnekler:

a. Ömer Asım Aksoy'un (2013) Atasözleri Sözlüğü'nden (Rastgele 7 sayfadan):

Dert deli Ahmet'in başında. (236). Bizce deyim.

Kavanoz dipli dünya. (350). Bizce deyim.

O hacı, bu hacı, kim olacak boyacı? (399). Bizce deyim.

Sen ağa, ben ağa, bu ineği kim sağa? (423). Bizce deyim.

Sen dede, ben dede, bu atı kim tımar ede? (424) Bizce deyim.

Sen bir garip Çingenesin, gümüşlü zurna nene gerek? (424). Bizce deyim.

Yıl uğursuzun. (475). Bizce deyim.

Yırtılan Dertli Ahmet'in yakası. (476). Bizce deyim.

b. Metin Yurtbaşı'nın (2012) Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü'nden (Rastgele 3 sayfadan):

Alan yok satan neylesin, satan yok alan neylesin? (458). Bizce deyim.

Alan razı, satan razı. (458). Bizce deyim.

Rüzgâr böyle eser, balta böyle keserse vay hâlimize! (470). Bizce deyim.

Ne benden sana bazlama, ne senden bana gözleme. (490). Bizce deyim.

c. TDK (2016) Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler kitabından (Rastgele 5 sayfadan):

Falan ölmüş, filan ölmüş, bir gün derler Sinan ölmüş. (119) Önce bu şekliyle doğru olarak atasözleri bölümünde sonra da "*Filan öldü, filan öldü, bir gün derler Sinan öldü.*" şekliyle (828) yanlış olarak deyimler bölümüne alınmıştır.

Hancının hanı yanmış, yolcunun umurunda mı? (731). Atasözleri bölümünde. Bizce deyim.

İçtik üzüm suyunu, döktük yüzün suyunu. (351). Deyim olarak gösterilmiş. Bizce; "İçki içenler, sonunda utanılacak davranışlarda bulunurlar." anlamı dolayısıyla atasözleri bölümüne alınmalıdır.

Sözüm doğru olsun da isterse odun olsun. (413). Bizce atasözüdür, deyimler bölümüne alınmış.

Ne benden sana bazlama, ne senden bana közleme. (183). Bizce deyimdir, atasözleri bölümüne alınmış.

ç. Nurettin Albayrak'ın (2009), Türkiye Türkçesinde Atasözleri kitabından (Rastgele 5 sayfadan):

Halka it ürür, bize çakal (498). Bizce deyim.

Hangi peygambere ümmet olacağını bilmez (501). Bizce deyim.

Hancı sarhoş, yolcu sarhoş, ne halt etsin odabaşı (500). Bizce deyim.

Hana koyan yok, semer otu çalıyor (500). Bizce deyim.

Hangi gâvurun öldüğünü bilmez de vay Vasil çağırır (501). Bizce deyim.

Hap deli, hup deli, bizim evdekiler hep deli (502). Bizce deyim

Hasta mısın, hasta mı baktın (505). Bizce deyim

d. M. Bilgin-A. Can Bilgin'in (2014) Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 2 sayfadan):

Takke düştü, kel göründü (2505). Bizce atasözü.

Tilkiyi sağmaya götürmüşler de yüzüne bakınca kovmuşlar (2578). Bizce atasözü.

e. M. Ertuğrul Saraçbaşı'nın (2010) Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 1 sayfadan):

Dostluk kantarla, alışveriş miskalle (382). Bizce atasözü.

Dostluk başka, alışveriş başka (382). Bizce atasözü.

f. Prof. Dr. İsmail Parlatır'ın (2007) Atasözleri Sözlüğü'nden (Rastgele 6 sayfadan):

Eğri düzü beğenmez, bu da bizi beğenmez (204). Bizce deyim.

Ekmediği yerden biter (205). Bizce deyim

El ermez, güç yetmez (210). Bizce deyim.

El kesesinden sultanım, develer olsun kurbanım (213). Bizce deyim.

Eşek kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır (222). Bizce deyim.

Etme bulma dünyası (229). Bizce deyim.

3. Anlam Vermede Yapılan Yanlışlıklar

Atasözü ve deyimler halktan derlenirken kullanım bağlamı (kullanılış sebebi, ortamı), geleneği belirtilerek derlenmeliydi. Bu husus, çoğu zaman göz ardı edildiğinden, birçok atasözü ve deyim "olsa olsa yöntemi"yle masa başında anlam verilmiştir. Bu durum, bazı atasözü ve deyimlere yanlış, bazen de eksik anlam vermeye yol açmıştır. Birçok atasözü veya deyim ise hiç anlam verilmemiştir. TDK'nin *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* kitabında olduğu gibi. Rahmetli Albayrak, atasözü listelerinden aldığı bazı atasözlerine masa başında anlam vermeye kalkmamış, önlere boş bırakma dürüstlüğünü göstermiştir. Söz gelimi; "Ata binmek bir ayıp, inmek iki ayıp." atasözüne masa başında anlam verilmeye kalkışılca acaba ne olacaktı? Oysa cirit geleneğiyle ilgili bir söz. Bu sözle cirit oynamaya hazırlanan ciritçiye yol gösteriliyor. Antrenman yapmadan, iyi hazırlanmadan cirit oynamaya kalkma, oynadığın zaman da ciritle vurulup attan düşme, deniliyor (Tan 2013).

Bazı atasözü ve deyimlerin anlamı zamanla genişler veya daralır. "Gavur sana paçasını

mi verdi?" deyimini, Bulgaristan'da Komünizm döneminde ajanlık, jurnalcılık yapan Türkler için söylenirken, zamanla zulüm, gaddarlık, eziyet yapan kişilerin huyunu kapam, onlar gibi davranan kişiler hakkında kullanılmaya başlanmıştır.

Sözlüklerdeki anlam kusurlarına dair de bazı örnekler verelim:

a. Prof. Dr. İsmail Parlatır'ın (2007) Atasözleri ve Deyimler Sözlükleri'nden (Rastgele 5 sayfadan)

Elçilik etmek/yapmak (Deyim, 351): "1. "Elçilik görevinde bulunmak. 2. İki taraf arasında uzlaştırma görevini yapmak." Bu anlamların yanı sıra kız istemeye gitmek, haber ulaştırmak anlamları da vardır.

Emir büyük yerden gelmek (Deyim 353): "Sayılan ve sevilen bir kimseden bir işin yapılması için buyruk gelmek." Bu anlamın yanında deyim "Allah'ın emri, dinimizin gereği, kanun icabı" anlamlarının da bulunduğu inanıyoruz. Ölen bir insan için de, bu çerçevede "Emir büyük yerden, ne yapalım?" denildiği görülür.

Fazla kaçırmak (Deyim, 370): "Alışılmış ölçüden çok içmek." anlamı verilmiş. Anlamı eksik kalmış. Yemek de, kahve ve çay da uyku da fazla kaçırılır.

Merkebin kuyruğu gibi ne uzar ne kısalır. (Deyim, atasözü kabul edilmiş. 429). "İnsan hayatta kendisini yetiştirmeli ve geliştirmelidir. Eğer bu beceriyi gösteremiyorsa hayvandan bir farkı yok demektir." Bizce; beceriksiz, başarısız, bulunduğu yerden sayan, ekonomik ve sosyal açıdan hiçbir gelişme göstermeyen insanları ifade eden bir deyimdir.

İçine sıçan düşse başı yarılr. (Deyim, atasözü kabul edilmiş. 308). "Depo veya kilerin bomboş olmasını ifade eder." anlamı verilmiş. Yoksul ailelerin evini, mutfağının fakirliğini anlatır. Deyime şu anlamı vermek daha uygun olur: "Yoksul insanların; tencere, kiler, depo, samanlık vs. mal saklama yerlerinde yeterince yiyecek, malzeme bulunmadığını, aşırı yoksulluğu ifade eder."

b. Metin Yurtbaşı'nın (2012) Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 2 sayfadan):

Dünyanın çivisi kopmuş (285): "İnsanlar gerek davranış gerek karakter yönüyle kötü olmuş."

Kopmuş yerine çıkmış, oynamış kelimelerinin yer aldığı biçimi daha yaygındır. Saraçbaşı, aynı deyimde şu anlamı vermiştir: "İnsanların davranışlarının kötüye gidişi karşısında söylenir." Bizce şu anlam verilse daha uygun olur: "Dünyada suçların, kin ve düşmanlıkların, adaletsizliğin arttığını ifade eder."

Dünyası değişmek (285): "Hayatı sona ermek, ölmek."

Hazırlayıcı deyimde yanlış anlam vermiştir. Verdiği anlamın karşılığı olan deyim *dünyasını değiştirmek/değişmek*'tir. Oysa *dünyası değişmek*; yaşadığı bir olay karşısında mevcut hayat tarzının baştanbaşa yenilenmesi veya alt üst olması anlamındadır. Daha ziyade olumlu anlamda

kullanılır. Kişi evlenince, zengin olunca veya iş değiştirence *dünyasının değiştiğini* söyler.

Düşmanı püskürtmek (286): “Düşmanı bozguna uğratarak geri kaçırtmak.”

Bizce bu deyim şu anlamı vermek daha uygun düşer: “1. Saldıran düşman birliklerine şiddetle karşı koymak, çekilmeye mecbur etmek. 2. Dövmeye kalkan, hakaret eden, kötülüğe kalkan kişilere karşı iyi savunma yaparak verecekleri zararı önlemek.”

c. M. Ertuğrul Saraçbaşı'nın (2010) Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 2 sayfadan):

Elini almak (382): “1. Elinden tutmak, yardım etmek. 2. Büyüyüp iş görecektir, aileye katkıda bulunacak yaşa gelmek.”

Üçüncü bir anlamı daha olmalı: 3. Hasta sağaltan ocaklı ailelerde, ocaklı erkek veya kadından görevini, yeteneğini devralmak gibi.

Elini cebine atmak (432): “Cebinden para çıkarmaya davranmak.”

Bu anlamı doğru değil. Doğrusu, “Bir işin yapılması için gerekli harcamayı üstlenmek” olmalı.

ç. M. Bilgin-A. Can Bilgin'in (2014) Deyimler Sözlüğü'nden (Rastgele 2 sayfadan):

Taban tepmek (2498): “1. Uzun yol yürümek. 2. Sık sık gitmek. Biz dairelerde ne kadar taban tepmiş, ne çeşit memurlar görmüşüz, bilirsin sen... R. N. Güntekin/ Çalılıkı. İ. Parlatır, ikinci anlamı biraz daha belirginleştirip “Bir yere sıkça gidip gelmek” olarak yazmış (Parlatır 2007: 812). Bilginlerin verdiği ikinci anlam, deyimde uygun düşmüyor. R. N. Güntekin'den aldığı cümlede taban tepmek, görevinde tecrübeli memurları anlatıyor. *Ne çok azık yemiş* deyiminde olduğu gibi.

Deyime, 2. anlam olarak “Yaya gitmekten, yürümekten başka çaresi olmamak” verilebilir.

Talim etmek (2508): “1. Çok az bir para karşılığı çalışmak. 2. Hep aynı şeyi yemek.

Bizce, deyim; 1. Amaçsızca öğrenmek, boşuna bazı işleri yapmak, tekrarlamak, emeğinin tam karşılığını alamamak” anlamı verilebilir. Kuru ekmeğe/ kuru soğana talim etmek, yalana talim etmek, soğuğa talim etmek örneklilerdir. İkinci anlamı ise tamamen yanlıştır.

d. Nurettin Albayrak'ın (2009), Türkiye Türkçesinde Atasözleri kitabından (Rastgele 2 sayfadan):

Hünersiz adam, meyvesiz ağaca benzer (537): “Beceriksiz insan, topluma faydası olmayan insandır.”

Bizce bu anlam eksiktir. Hünersiz, beceriksiz anlamında değildir. Bir meslek, sanat, iş sahibi olmayan anlamındadır.

Hüner ehli zamanede gülmez (537): “Becerikli insanlar yaşadıkları dönemde arzuladıkları mutluluğu bulamazlar.”

Bu sözde de hüner ehli, becerikli insanlar anlamında değildir. Bilgin, sanatkâr anlamındadır. Bilginlerin, sanatkârların çoğunun değeri yaşadıkları dönemde değil öldükten sonar anlaşılır. Eserleri, kitapları genellikle ölümlerinden sonar değer kazanıp para getirir. Sözde ironi, kara mi-zah vardır.

Hocanın temeli olmaz (554): “Hocalar kolay kolay mal sahibi olamaz.” Anlamı bizce eksik. Bilgin ve öğretmenlerin temel amaçları, para kazanmak değil, bilgili, yetenekli, topluma yararlı öğrenciler yetiştirmektir. Bu sebeple, zengin, mal mülk sahibi değillerdir.

Sonuç

TDK’ce atasözü ve deyimler konusunda bir çalıştay düzenlenip değindiğimiz konular parremiyoloji ve frazeiyoloji çerçevesinde ele alınıp bir sonuca bağlanmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Albayrak, Nurettin (2009), *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, İstanbul, 1140 s., Kapı Yayınları: 184. [18.838 söz]
- Aksoy, Ömer Asım (2013), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü/Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 7. bs., 486 s., İnkılap Kitabevi. [2667 söz]
- -----(1991), *Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 6. bs., 457-1131 s., İnkılap Kitabevi. [5969 söz]
- Bilgin, Muhittin-Bilgin, A. Can (2014), *Tanıklarıyla Deyimler Sözlüğü*, 5 Cilt, İzmir, 2984 s., Yayın B. [21.000 dolayında söz]
- Parlatır, İsmail (2007), *Atasözleri Sözlüğü*, Ankara, 574 s., Yargı Yayınevi. [5076 söz]
- -----(2007), *Deyimler Sözlüğü*, Ankara, 963 s., Yargı Yayınevi. [10.349 söz]
- Saraçbaşı, Ertuğrul (2010), *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*, 2 Cilt, İstanbul, 1324 s., YKY: 3170. [13.126 Söz]
- Sinan, Ahmet Turan (2001), *Türkçenin Deyim Varlığı*, Malatya, 516 s., Kubbealtı Yayıncılık. [17.137 söz]
- Tan, Nail (2010), "Türkiye Türkçesinin En Geniş Atasözleri Sözlüğü Yazıldı." *Erciyes*, S 392, 8/2010, s. 25-26.
- -----(2012), "Gözden Kaçmış Bir Deyim: Ne Tas Düşsün Ne Hamam Çınlasın", *Türk Dili*, S 722, 2/2012, s. 108-112.
- -----(2013), "Ata Binmek Bir Ayıp, İnmek İki Ayıp Atasözü Üzerine", *Türk Dili*, S 738, 6/2013, s. 65-68.
- TDK (2009), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Haz.: Ş. H. Akalın, R. Toparlı, B. A. Tezcan, Genel ađ. [Http://tdk.org.tr/index. Php? Option=com_atasözleri @view=atasözleri](http://tdk.org.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri) [2396 atasözü, 11.209 deyim]
- -----(2016), *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler*, Bs. haz.: Mustafa S. Kaçalın, 494 s., TDK Yayınları: 279, 331. [5788 atasözü, 5674 deyim]
- Yurtbaşı, Metin (2012), *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, 10. bs., 704 s., ex.cel.lence publishing. [Kapağında 30.000 atasözü bulunduğu yazıyorsa da tekrarlar çıkarıldığında 8000 civarında söz bulunduğu inaniyoruz.]
- -----(2012), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 10. bs., 464 s., ex.cel.lence publishing. [Kapağında 30.000 deyim yazıyorsa da tekrarlar çıkarıldığında 12.000 dolayında deyim bulunduğu inaniyoruz.]
- -----(2103), *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, 3. bs., 716 s., Excellence Publishing.